

More u poeziji Džona Palmotića

Prof. Rafo Bogišić

Uz Ivana Gundulića i Ivana Bunića Vučića — Džono Palmotić je treći član poznatog triumvirata dubrovačke književnosti 17. stoljeća. Priznanje i popularnost stekao je u prvom redu nizom svojih drama napisanih u stihu. Iako te drame nemaju jače umjetničke vrijednosti, one su ipak zauzele određeno mjesto u povijesti starije hrvatske književnosti. U njima je, naime, na poseban način ali vjerno i obilno prikazan tadašnji dubrovački čovjek i njegov ukus, njegove koncepcije, nazori, moralni i uopće javni društveni odnosi. Osim toga u zanatskom pogledu te drame predstavljaju ozbiljan korak naprijed u razvitku naše drame, a tečan i izgrađen jezik sa narodnim primjesama odaće nam književnika, koji je u mnogome obogatio i usavršio izražajne mogućnosti hrvatskog jezika.

Međutim, posebno je zanimljivo da u interesno područje Palmotićevih odnosa i opservacija spada i more, pomorstvo i sve ono što je more značilo za Dubrovnik. A što je more značilo za Dubrovnik, suviše je ponavljati. Da je ono bilo izvor blagostanja, a time i sigurnosti Republike, jasno je nama danas, a to je bilo jasno i starim Dubrovčanima. Vješti, uporni i hrabri dubrovački trgovci i pomorci punili su privatne i državne blagajne i tako osiguravali miran i nesmetan život i svojim obiteljima i svom gradu. Tako je to bilo od početka do kraja. Uporedo s porastom pomorstva i trgovine, rasla je i moć Republike. Kada je broj brodova opao, opala je i njezina moć.

Pri proučavanju stare dubrovačke književnosti svakako će nas — i opravdano — zanimati, kakav je odnos te književnosti prema moru i pomorstvu. Zanimat će nas, kako se stari dubrovački pomorski život i povezanost Dubrovnika uz more, kao jedna od bitnih osobina njegova života, odražavao u književnosti.

Znalo se primijetiti — i na prvi pogled stvarno tako izgleda — kao da se mnogi dubrovački književnici nisu interesirali za svakodnevne životne pojave i odnose. Može se dobiti dojam, kao da su ti, inače vrlo praktični i realni ljudi, u književnosti voljeli odlaziti na područje individualističke izoliranosti osjećaja, intelektualističkog izivljavanja i igre riječi u smislu raznih književnih pravaca i škola. Međutim, pažljivija analiza, a osobito njezino povezivanje s načinom mišljenja i pisanja u svom vremenu, pokazat će nam, da se i kod onih dubrovačkih pisaca, koji tematski ne ostaju strogo na terenu svog grada može pronaći dovoljno dokaza njihova zanimanja za suvremeni život. Uostalom i po nužnom zahtjevu svakog pravog književnog stvaranja pi-

sac će, htio ili ne, u nekom svom posebnom vidu nositi sobom i u svojim djelima misli i interese svoje sredine i svog vremena.

Takav je slučaj i s Džonom Palmotićem. Pod pokrovom klasične, romansko-viteške i tradicionalne tematike pronaći ćemo Dubrovčanina 17. stoljeća.

Svoj stav i odnos prema moru i onom što more znači za Dubrovnik pokazao je u svojim djelima, a u prvom redu i izrazito u drami »Pavlimir«. Tu je Palmotić na osnovu tradicije o postanku Dubrovnika obradio poznatu priču o dolasku slavenskog kraljevića Pavlimira, koji se, potomak prognanih slavenskih kraljeva, vraća iz Italije sa svojim vitezovima, pristaje u Gružu, nailazi na stanovnike porušenog Epidaura i skupa s njima osniva novi grad, Dubrovnik. Priču iz daleke prošlosti iskoristio je pisac 17. st. da književno i retrospektivno obradi početak slave svog rodno grada. U tom raspoloženju napisana je čitava drama. Međutim ono što nas najviše zanima jest činjenica da se Palmotić u toj drami na nekoliko mjesta dotakao mora, dubrovačke mornarice, trgovine i pomorstva. Nakon što u dalekoj viziji vidi svijetlu budućnost Dubrovnika, koji će slobodan i bogat i drugima pružati utočište, dolazi Palmotićevo naglašavanje, kako će moć i bogatstvo grada, a ujedno i najizrazitija komponenta dubrovačkog života, biti dubrovačka mornarica:

Grade, iz tvoga ti ćeš krila
rađat brzijeh sto gradova
kijema morskijeh od valova
prijeka će se klanjat sila.

Oni hodeć sinje more,
puna glasa vjekovita,
u rodne će nosti dvore
obilnosti svega svita.

A u strofi:

Još će u pozna ljeta doći
iz dubrave tko će ove
Erkulove stupe proći
i otkrivat zemlje nove.

kao da se nalazi pjesnikova slutnja na novija vremena, kada će dubrovački pomorci zaći i u nepoznate vode Oceana.

Kada Palmotić retrospektivno opisuje budućnost svoga grada s ponosom ističe njegovu izgradnju. Uz mire i raznovrsne građevine Palmotić posebnu pažnju posvećuje izgradnji gradske luke, odakle će ploviti brodovi i u borbama s gusarima osiguravati Dubrovniku slobodu života i trgovine:

Polag vijeća glasovita,
ki će čas bit svega grada
gradiće se ponosita
od galija brzijeh zgrada.

Korablje ove s mnogom dikom
pravedna će bit pokora
svijem gusarom i silnikom
adrijanskoga sinja mora.

Ploveći tako raznim morima dubrovački pomorci su nerijetko bili prisiljeni da, pored borbe s raznim neprijateljima, stupaju u borbu i protiv elementa od kojega su i živjeli — protiv mora. U Dubrovniku, gradu pomoraca, jamačno se i u Palmotićevo vrijeme pričalo o raznim nezgodama koje su pomorci doživljavali na moru, pa tako, i o olujama, neverama i opasnostima u koje su znali zapasti. Prirodno je, da je ponekad brod znao i nestati u hladnim valovima, a pomisao na nestale pomorce ostala bi u Dubrovniku ukočena u misaonom doživljaju nužne žrtve bijesnih valova, što su okružili i progutali brod. Zato će biti od posebnog interesa, — tim više što se radi o opisu jednog prirodnog elementa, rijetkoj pojavi kod dubrovačkih književnika, — Palmotićevo opis oluje i opasnosti u koju je brod upao:

Krvavome kad koprenom
sve se nebo naoblači,
s prijekom bukom i ognjenom
da nas satire i potlači

Oholo se plaho more
rasrčeno taj čas smami
i od valova vukuć gore
podignu se suproč nami

Ne bi srca smiona toli,
koje od straha ne utrnu,
svak čas vali nji oholi
za proždrijet nas veće srnu.

Vojske od vjetra, sile od mora,
u združenju hudu i kletu,
od plovućijeh tužnijeh bora
učiniše smrtnu štetu.

Koja vidjet bi strahoća,
gdje na očima svijem se vrti
sred tamnosti od ponoća
blijeđa slika silne smrti.

Samo pomorci znadu, kako to izgleda, kad se u tamnoj noći podignu valovi, počne sijevanje i udaranje gromova, a bljesak munje povremeno otkriće jame među vodenim bregovima. Dubrovačkim pomorcima to nije bio rijedak doživljaj, a Palmotićevo opis nije bez slikovitosti isto onako, kao što ni njegovo zanimanje za more i pomorski život nije bez zanimljivosti.